

TÜRKİYE İLAHİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 1, Sayı/Issue: 1, 2017

Sayfa: 32-42

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[17.-08.-2017] – [16.-10.-2017]

Oryantalist İslam Yorumlarının Psiko-Sosyal Temelleri

Mustafa GÖREGEN

Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Asst. Prof. Dr. Karabuk University, Theology Faculty

Orcid ID: 0000-0003-2546-2810

m.goregen64@hotmail.com

Öz

Oryantalizm, İslam ve Batı medeniyeti arasındaki mücadelede Batı uygarlığı lehine üstünlük elde etmeye çalışan bir akımdır. Oryantalist bakış açısı, top yekun Batının, İslam karşısında bütün yönleriyle kadim tarihten tevarüs edip günden güne geliştirerek günümüze kadar ulaştırdığı bilinçli bir tavrın yol haritası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendinden menkul bir üstünlük psikolojisi ile hareket eden bu günkü Batı, oryantal söylemi sadece sömürgeciliğin bir aracı olarak kullanmıştır. Bu yaklaşım tarzı aynı zamanda Batı'nın, Doğu'ya karşı üstünlük duygusundan ileri gelen bir davranış kodudur. Gerek Hıristiyan gerekse Yahudi asıllı oryantalistler İslam'ın Hıristiyan batı ülkelerinde cazibesini yok etmek ve İslam inançlarıyla ilgili şüpheler uyandırmak için Kur'an ve Hz. Peygamberi konu alan birçok ön yargılı İslam yorumları ortaya koymuşlardır. Oryantalist İslam yorumlarının altında yatan psiko- sosyal nedenleri dini, siyasi, ekonomik ve ilmi açıdan kısaca ele alıp değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, İslam, Batı, Medeniyet, Yorum.

Psycho-social foundations of orientalist Islamic Commentaries

Abstract

Orientalism is a movement that seeks to exert superiority in favor of Western civilization in the struggle between Islam and Western civilization. The Orientalist point of view is that as a map of the conscious attitude that the whole of the western has reached to the day-to-day by developing from day to day, in the face of Islam in all directions. The present western, acting with a psychology of self-interest superiority, has only used oriental rhetoric as a means of colonialism. At the same time, this approach is a code of behavior that is based on the superiority of the West against the East. Both Christian and Jewish orientalist want to eradicate their charm in the Christian western countries of Islam and raise suspicions about Islamic beliefs. There for, they have revealed many prejudiced Islamic interpretations on the Quran and the Prophet. We will consider briefly the psychosocial reasons underlying the interpretations of Orientalist Islam in terms of religion, politics, economics and science.

Keywords: Orientalism, Islam, West, Interpretation, Civilization

Giriş

Oryantalizm, Müslüman doğu medeniyetinin (din, edebiyat, dil ve kültürü içine alacak şekilde) bütün unsurlarını inceleyerek özellikle İslam'la ilgili çarpıtma ve şüpheler oluşturma yoluyla İslam dünyası hakkında batlıların istediği tarzda bir bilgiye sahip olmalarını sağlayan, İslam ve Batı medeniyeti arasındaki mücadelede Batı uygarlığı lehine üstünlük elde etmeye çalışan bir akımdır.¹ Oryantalist bakış açısı, top yekun Batının, İslam karşısında bütün yönleriyle kadim tarihten tevarüs edip günden güne geliştirerek günümüze kadar ulaştırdığı bilinçli bir tavrın yol haritası olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, kendinden menkul bir üstünlük psikolojisi ile hareket eden bu günkü Hıristiyan Batı alemi, oryantal söylemi sadece sömürgeciliğin bir aracı olarak kullanmıştır. Dün olduğu gibi bugün de Doğu'nun kaynaklarına bu denli fütursuz bir şekilde göz dikebilmesinin gerisinde, bu zihniyetin başarılı(!) çalışmalarının yanı sıra, Batı'nın kendini Doğu karşısında kendisini efendi olarak görmesinin etkisi de bulunmaktadır. Bu yaklaşım tarzı aynı zamanda Batı'nın, Doğu'ya karşı üstünlük duygusundan ileri gelen bir davranış tarzı olarak süregelmiştir.

Batı'da Doğu'yu konu alan bilim amaçlı, objektif ve müspet çalışmaların varlığı yanında, Arapça ve İslam araştırmaları orta çağ Avrupası'nda özellikle İspanya'nın birçok merkezinde çoğunlukla misyonerlik faaliyetlerinden bağımsız olmamıştır. Orta çağda Kilise, Avrupa'nın önde gelen üniversitelerini Doğu kültür ve medeniyetinin araştırılması ve Doğu dillerinin öğretilmesi noktasında teşvik etmiştir. Öyle ki, 1709'da (College de France'da) Arap dili üzerine çalışmaları olan Galland'ın 1704 yılında yapmış olduğu Kur'an tercümesinin dışında 1001 Gece Masalları'nı da tercüme etmesiyle Doğu'ya olan ilgi ciddi anlamda artmıştır.²

Oryantalizm, sömürge ve misyonerlik faaliyetlerine önemli malzemeler sağlamıştır. Bunun neticesinde son iki yüz yılın Doğu-Batı ilişkilerinde misyonerlik ve sömürge hareketlerinin önemli düzeyde etkin bir hale geldiği görülmektedir. Batı'nın işgal ve sömürge politikası uyguladığı yerlerde bir taraftan yerli insanlar Hıristiyanlaştırılmaya çalışılırken, diğer taraftan o bölgelerin dinî, kültürel, etnik ve sosyal yapıları üzerinde onları tanımaya yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu bölgelerde oryantalizm-

¹ Mahmut Hamdi Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, Çev. Abdülaziz Hatip, İzmir: 1993, s. 8; Edward Said, *Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, Çev. Selahattin Ayaz, İstanbul: 1991, s. 540; Ayrıca bkz. Meryem Cemile, *İslam ve Oryantalizm*, Çev. Faruk Yılmaz-Ahmet Deniz, İstanbul 1989, s. 198; Necdet Subaşı, "Oryantalist Söylemin Sosyolojisi", *Bilgi ve Hikmet*, İstanbul, Bahar c. VI, 1994, ss. 104-111; Bryan S. Turner, *Oryantalizm Kapitalizm ve İslam*, Çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: 1991, s. 129.

² Ahmet Kavas, "Geçmişten Günümüze Fransız Şarkiyatçılığı ve Kurumları", *Oryantalizmi Yeniden Okumak-Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, 11-12 Mayıs 2002 Adapazarı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 111.

kilise ilişkisi gelişme göstermiştir. Çünkü misyonerlik faaliyetleri sömürgeci güçlerden gelecek desteğe ihtiyaç duyarken, diğer taraftan oryantalistlerden gelecek bilgi ve desteğe ihtiyaç duymuştur.

Bütün bunlarla amaçlanan şey, sömürgeci politikaların doğrultusunda İslâm kültür ve medeniyetinin temellerinin ortadan kaldırılması, Müslüman toplumların medeniyet tasavvurlarının yok edilmesi, İslam'a yöneliş önünün kesilmesidir.

Oryantalizm, özelde Batı ve İslâm dünyası arasındaki uygarlık mücadelesinin ortaya çıkardığı bir akım olmuştur. Bu anlamda oryantalizm, Hıristiyan Batı dünyasıyla Müslüman Doğu arasındaki dinî ve ideolojik çatışmanın tarihi olarak da değerlendirilebilir.

Oryantalist İslam yorumlarının altında yatan psiko-sosyal nedenleri tarihi süreç itibarıyla dini, siyasi, ekonomik ve bilisel açıdan ele alıp değerlendirmek mümkündür.

1. Dini sebepler

Oryantalizmin oluşumunun arkasında var olan ve başlangıcından beri hiç değişmeyen dini sebepleri şunlardır.

a) Kur'an'ın Kaynağına Yönelik Oluşturulan Algı

Kur'an-ı Kerim'in yüce Allah'ın kelamı olduğu hakkında şüphe uyandırmak ve Kur'an-ı Kerim'in otantikliğini tartışmaya açmak. Oryantalistlerin gayret ve propagandaları, Hz. Muhammed'in peygamberliğini reddetmek, Kur'an'ın sahliliğine şüphe düşürerek onun vahiy olduğu konusundaki inancı çürütmek, Kur'an'dan sonra İslâm'ın ikinci ana kaynağını oluşturan sünnet ve hadisleri, bin yılın üzerinde oluşan İslâmî bilim ve disiplinleri değersiz bir konuma indirgemektir. Oryantalistler tarafından Kur'an'ı Kerim'in kaynağına yönelik ortaya atılan yaygın görüş, Onun Hıristiyan ve Yahudi unsurlar taşıdığı şeklindedir.³ Kur'an-ı Kerim'e kaynak aramak Oryantalistlerin yapmış oldukları çalışmaların genel özelliğini teşkil etmektedir.⁴ Oryantalist yazarlara göre Hz. Peygamber seyahatleri esnasında gerek Mekke'de gerekse Medine'de birçok vesilelerle karşılaştığı Yahudi ve Hıristiyan unsurlardan almıştır.⁵

³ Max L. Margalios, Marks Alexander, *A History of The Jewish People*, Newyork: 1965, s. 248.

⁴ Selahattin Sönmezsoy, *Kur'an ve Oryantalistler*, Ankara:Fecr Yayınevi, 1998, s. 38.

⁵ Abraham Geiger, *Judaism and Islam*, Newyork 1970, s. 3; Abraham Kats, *Judaism and the Koran, Biblical and Talmudic Backrounds of the Koran and its Commentaires*, Newyork, 1962, Giriş, I; Ervin I. J. Rosenthal, *Judaism and Islam*, London and Newyork, ss. 3-8; Ayrıca Bkz. Mustafa Yiğitoğlu, "Sarcastic View of Islam in Western Christianity", *The Journal of Academic Social Science Studies*, c.

Onların iddialarına göre Hz. Muhammed'in kendini bir uyarıcı olarak görmesi Tevrat'taki Nuh'un misyonu ile aynılık arz etmektedir. Dolayısıyla onlara göre İslam'ın mesajının kaynağı Musevilik'tir.⁶ Çünkü Hz. Muhammed mesajını oluştururken İslam'a gelen mühtedi Müslümanların sahip olduğu bilgilerden faydalanmıştır.⁷ Bu bakış açısından hareket eden oryantalistlerin pek çoğuna göre Kur'an Hz. Peygamber'in telif ettiği bir kitap, dolayısıyla İslam da onun oluşturduğu bir dindir. Bu yaklaşımla hareket eden oryantalistlere göre Kur'an-ı Kerim'in vahiy temeline dayanan bir kitap olmadığını, Hz. Muhammed'in de vahiyle hareket eden bir peygamber olmadığı kabulünden hareketle kitap ve sünneti nasıl meydana getirdiğine yönelik kafa karıştırıcı birçok görüş ortaya atmışlardır.⁸ O halde, Oryantalistlerden, İslam'ı gerçek şekliyle anlatan eserler kaleme almalarını beklemek gerçekten saflık olacaktır. Zira hepsi de, bu yanlış anlayışın bir sonucu olarak, İslam dininin ilahi bir din olmadığı aksine, onun Yahudi ve Hıristiyanlardan istifade etmek suretiyle bizzat Hz. Muhammed (sav) tarafından kurulduğu hususunda görüş birliğine varmış bulunmaktadır.⁹ Oryantalistlerin Müslümanları Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (sav)'in şahsiyeti hakkında şüpheye düşürmek amacıyla ileri sürdükleri görüşler tarihi gerçeklerle bağdaşmamasına rağmen, İslam'a ve Müslümanlara karşı ruhlarının derinliklerinde duydukları kin ve nefretin tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁰ Bununla Müslümanları, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında şüpheye düşürmek, hiç değilse kafalarında istifham yaratmak ve böylece onların İslam dininden uzaklaşmalarını sağlamaktır.

b) Hz. Peygamber ve Sünnetine Yönelik Oluşturulan Algı

Oryantalist yorum ve yaklaşımların bir diğer hedefi de Hz. Muhammed' (s.a.v) in risaletinin doğruluğu hakkında şüphe uyandırmak amacıyla hadislerin ve sünnetin Müslümanlar tarafından ilk asırlarda uydurulan sözler olduğunu iddia etmektedirler. Hz. Muhammed' (s.a.v) in Kur'an dışında geriye hiçbir sünnet veya hadis bırakmadığını, Hz. Muhammed (s.a.v) den sonra ilk İslâm toplumunun uyguladığı sünnetin Hz. Peygamber in sünneti olmayıp Kur'an

5, sy.8 2012, ss. 1359-1369; Mustafa Göregen, *Müslüman -Yahudi Polemikleri*, İstanbul: Hikmet evi yayınevi, 2014, s. 185-196.

⁶ Abraham Geiger, s. 39-40; I. Ervin Rosenthal, s. 12; Ayrıca Bkz. Mustafa Yiğitoğlu, "Negative Attitudes of Jews Regarding to Islam and Muslims throughout the History", *Journal of History Culture and Art Research* c.6, sy.2, 2017, s. 187-198.

⁷I. Ervin Rosenthal, s. 8, Ayrıca bkz. Mustafa Göregen, *Erken Dönem Hıristiyan-İslam Polemiği " Yahya Dimeşki Örneği"* İstanbul: Net Cop, 2014, s. 54-98.

⁸ Özcan Hıdır, "XX. Yüzyıl Oryantalist Çalışmalarda Hz. Peygamber İmajı", *İlam Araştırma Dergisi*, c. III, Sayı. I, 1998, s. 142.

⁹ Salih Akdemir, "Müsteşriklerin Kur'an'ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v) e Yaklaşımları, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, s. 189.

¹⁰ Salih Akdemir, s. 207.

vasıtasıyla tadile uğrayan İslâm öncesi Arap örfü olduğunu yaymaya çalışmışlardır.

Oryantalistlerin Hz. Peygamberle ilgili olarak oluşturmaya çalıştıkları olumsuz imajın tarihi kökeni orta çağlardan günümüze Avrupa'nın İslam peygamberi algısını belirleyen ön yargılı, gerçeklerle bağdaşmayan bilgilerle oluşan literatür olmuştur.¹¹

Yine son zamanlarda İslâm'ı Protestanlaştırma ve seküler bir İslam oluşturma amacına matuf olarak Kur'an'ın tarihsel olduğu, günümüzün toplumlarına ve çağa hitap etmediği, Kur'an'daki ahkâm (hüküm) ayetlerinin artık uygulama zemini olmayıp bunların dinin özüne dahil olmadığı ve mensuh kabul edilebileceği iddiaları da aynı bakış açısından kaynaklanmaktadır.

Oryantalizmin "Kur'an İslâm'ı" adı altında bir kavram üreterek dinin Kur'an'dan sonra ikinci derecede aslı kaynağını oluşturan sünnet ve hadisler üzerinde şüpheler yaratmayı hedeflemesi, Kur'an'ın ve dinin anlaşılabilir yorumlanmasında onları devre dışı bırakma gayretleri, Hindistan'da ve İslâm dünyasının çeşitli yerlerinde bir tip modernist anlayışı ortaya çıkarmış olsa da bu oluşumların uzun vadeli olamadığı görülmektedir. Oryantalistlerin etkisiyle maksatlı bir şekilde oluşan bu yorum ve bakış açılarının İslam dünyasında pek kabul görmediği, ancak bazı toplum kesimlerinde şüphe ve tereddütlere sebebiyet vererek geçici tahribatlar oluşturmaktadır.

İslam'ın zuhurundan itibaren vahyin tebliğ edilip öğrenilmesi ve hayata intikal ettirilmesi sürecinde, kesintisiz bir şekilde tefsir, fıkıh, kelam, tasavvuf gibi bilim ve disiplinlerin, İslâmî gelenek ve kurumların oluşumunda Kur'an-Sünnet ve hadisler arasında sağlam bir ilişki mevcuttur. Ancak bunun böyle olması, sünnetin sözlü formu olan hadislerin, zaman içerisinde birtakım tarihi, kültürel, sosyal vb. şartların içerisinde oluşan İslâmî disiplinlerin, gelenek ve kurumların gözden geçirilmeyeceği, bir daha üzerlerinde değerlendirmeler yapılmayacağı, kritikçi yaklaşım ve yorumlarla, zenginleştirmelere konu olmayacağı anlamına gelmemektedir. Ancak bu oryantalist bakış açısıyla değil, kendi tarihsel birikimimizle oluşan İslami disiplinlerin sahici kodlarıyla yapılmasıyla mümkündür.

c) İslam Fıkının Taklit Olduğunu İleri Sürerek Değersizleştirmek

İslam fıkının Roma hukukundan ve kadim kültürlerden alınma olduğunu iddia ederek bu görüşü zihinlerde pekiştirme yoluna gitmişlerdir. İslam fıkının gelişmesinde ve İslam şariatının sistematığının teşekkül etmesinde Yahudi geleneği kaynaklık etmiştir diyen Oryantalistler, Yahudilikten İslam'a

¹¹ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, İstanbul: 2008, s. 72.

dönen mühtedilerin Yahudi geleneğindeki Aggada ve Halakha'daki hukuk metodolojini İslam'a getirdiklerini ileri sürmektedirler.¹² Erken dönemlerden itibaren süregelen bu anlayış, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın kurumsal anlamda İslam'a etki veya boyutunun da ötesinde İslam'ı Yahudiliğin bir dal sürgünü ya da yoldan çıkmış bir nevi Yahudiliğin taklidi olarak tanımlayan eserler kaleme almışlardır.¹³ Bu tür çalışmalarla amaçlamış oldukları şey İslam'ın otantikliği konusunda şüphe ve tereddütler oluşturarak kurumsal anlamda da Müslümanların İslam hukukuna bağlılığını azaltmak ondan uzaklaşmalarını sağlamaktır.

d) Misyonerlik Faaliyetleri ile Müslümanları Hıristiyanlaştırmak.

Oryantalizm, yaptığı çalışmalarla bir yandan misyonerlere İslam ve Müslümanlarla ilgili doküman temin etmiş, bir yandan da onlara İslam ülkelerindeki faaliyetlerde yardımcı olmuştur.¹⁴ Oryantalistlerin İslam'a yönelik ortaya koydukları çarpık yorumlarla misyonerlerin Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine katkıda bulunurken İslam'ın yayılmasına yönelik ilgi ve sempatinin önüne geçme hedeflenmiştir. Bu amaçla oryantalistler geçtiğimiz yüzyılda İslamiyet'in manevi mirasının dini, tarihi ve kültürel açıdan büyük oranda tetkikini yapmışlardır.¹⁵

Öte yandan zayıf haberlere ve uydurma hadislere dayanarak görüş ve teorilerini kuvvetlendirme yoluna gitmişlerdir. Oryantalistler, sünnet ve hadis üzerindeki çalışmalarını raviler üzerinde yoğunlaştırmış, sahabeye varıncaya kadar olumsuz bir imaj oluşturarak bir kısım ravilerin rivayet ettikleri hadislerin güvenilir olmadıklarını iddia etmişlerdir. Okuyucunun bu bilgileri tahlil edebilmesi mümkün olmadığından, iddia sahipleri, rical ve tabakat kitaplarında yan yana bulunan bilgilerden sadece bir kısmına yer vermek suretiyle okuyucunun yanlış yönleneğine sebep olmuş ve böylece birçok değerli insanı kendi amaçları uğruna gerçeklere aykırı bir biçimde sunmuşlardır.¹⁶ Ayrıca İslam kültür ve medeniyet dili olan Arapça'yı da küçük düşürüp anlaşılmasız öğrenilmesi zor bir dil olduğu propagandası yapmış olmakla birlikte, Oryantalistler başlangıçta sadece ideolojik amaçlarla dilleri araştırmaya ve materyal toplamaya da başladılar. Erken dönemlerden itibaren orta çağ Avrupası'nda özellikle İspanya'da Arapça araştırma ve tercüme girişimleri, misyonerlik faaliyetinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başlamıştı. Bu çalışmalar 1492'de Gırnata (Granada)'nın düşüşü ve sadece

¹² E. Rosenthal, s. 29, 36-37.

¹³ Mustafa Göregen, s. 202; Ayrıca bkz. P. Coren-M. Cook, *Hagarism: The Making of The Islamic World*, Cambridge: 1977.

¹⁴ Osman Cilacı, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005, s. 45; Ayrıca bkz. Mustafa Yiğitoğlu, *Türkiye'de II. Vatikan Sonrası Hıristiyan Müslüman İlişkileri*, İstanbul: Bayem Ajans, 2006.

¹⁵ Mustafa es-Sibâî, *Oryantalizm*, çev. Mücteba Uğur, İstanbul: 1993, s. 96.

¹⁶ Muhammed Accac el-Hatip, *Ebu Hureyre Raviyeti'l-İslam*, Kahire: 1982, s. 149-150.

İspanyolca konuşan Morisko (Morisco) azınlığının hayatta kalmasıyla birlikte ilgi ve önemini kaybetti. Bunlar, senatonun Doğu kiliselerinin birleştirilmesi ile ilgilendiği Roma'da, genel olarak Sâmi araştırmaların bir parçası olarak sürdürüldü. Hümanizm, evrensel bir kültür ile birlikte aynı zamanda siyasî ve ekonomik çıkarlarını araştırırken, bu faaliyetlerini İslâmi çalışmalar adı altında yürütmüşlerdir. Oryantalistler yapmış oldukları bu çalışmalarla bir yandan misyonerlere doküman hazırlarken bir yandan da onlara İslam ülkelerindeki faaliyetlerine yardımcı olmuşlardır.

2. Siyasî Sebepler

Başta dinî sebeplerle gelişen Oryantalizm, zamanla siyasi bir hüviyet kazanmış ve şu siyasî hedefleri gözetmiştir:

a. Müslümanların yaşadıkları ülkeleri sömürge haline getirebilmek; buraları en iyi şekilde(!) idare edebilmek için de kolonilerdeki memurlarını yerli halkın dillerini, edebiyatlarını ve dinlerini öğrenmeye teşvik etmek.

Oryantalizm, sömürge ve misyonerlik faaliyetlerine önemli malzemeler sağlamıştır. Batı'nın işgal ve sömürge politikası uyguladığı yerlerde bir taraftan yerli insanlar Hıristiyanlaştırılmaya çalışılırken, diğer taraftan o bölgelerin dinî, kültürel, etnik ve sosyal yapıları üzerinde onları tanımaya yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu bölgelerde oryantalizm-kilise ilişkisi gelişme göstermiştir. Siyasi bir bilinçle toplumlara sürekli olarak Batı, ilericiliği, Doğu ise geriliği/gericiliği temsil eder.¹⁷ Yaklaşımını sergileyecek tutum ve davranış içinde olmuşlardır.

b. Müslümanlar arasındaki kardeşlik ruhunu zayıflatıp, onları birbirinden ayırmak suretiyle zayıf düşürmek, böylece Batının üstünlüğünü ve hükmünü onlara kabul ettirmek. Bunu yaparken toplumun Dini inanç, sosyal ve siyasal alanlardaki ihtilafı kullanarak toplumda ayrışmayı ve bölünmeyi sağlama yoluna gitmişlerdir. Ayrıca yerli şiveleri öne çıkarmak ve yaygın âdetleri etüt etmek suretiyle de çeşitli çalışmalar sürdürülmüştür.

3. Ticarî Sebepler

Oryantalizm, sömürge ve misyonerlik faaliyetlerine önemli malzemeler sağlamıştır. Batı'nın işgal ve sömürge politikası uyguladığı yerlerde bir taraftan yerli insanlar Hıristiyanlaştırılmaya çalışılırken, diğer taraftan o bölgelerin dinî,

¹⁷, Recep Şentürk "Oryantalizm ve Sosyal Teori", *Oryantalizmi Yeniden Okumak-Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, 11-12 Mayıs 2002 Adapazarı, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 45-47

kültürel, etnik ve sosyal yapıları üzerinde onları tanımaya yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu bölgelerde oryantalizm-kilise ilişkisi gelişme göstermiştir.

Batı ekonomik ve ticari istilasını İslam coğrafyasının birçok yerinde gerçekleştirince oryantalistler İslam'a yönelik her konuda geniş araştırma ve çarpıtmaya koyulmuşlardır. O ülkelerde hakimiyet kurmak, ticari ve sömürü hedeflerini gerçekleştirmek için çalışmalarını daha yaygın hale getirmişlerdir.¹⁸

Özellikle Batıda, sanayi devriminden sonra yatırımlar yapmak isteyen ve ürünlerini pazarlamak isteyen Batılı büyük şirketler, İslam ülkelerini tanımak için, bu ülkeler hakkında rapor yazan araştırmacılara önemli miktarlarda menfaatler sağlamışlardır. Son zamanlarda gerek oryantalist bakış açısının yardımıyla gerek misyoner faaliyetleriyle İslam ülkelerinin kuvvetli yönlerini tespit edip zayıflatmak, zayıf noktalarından da faydalanma yoluna gitmişlerdir. Bu noktada Batılılar, ekonomik, sosyal ve dini açıdan gücünü kırarak amacına ulaşmayı hedeflemiştir.¹⁹

4. İlmî ve Bilimsel Sebepler

Oryantalistlerin çok az bir kısmı sadece gerçeği öğrenmek; Doğu kavimlerinin medeniyetlerini, dinlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmek için araştırma ve tetkike yönelmiştir. Batı'da Doğu'yu konu alan bilim amaçlı, objektif ve müspet çalışmaların varlığı yanında, Arapça ve İslam araştırmaları orta çağ İspanya'sında ve Batı merkezlerinde çoğunlukla misyonerlik faaliyetlerinden bağımsız olmamıştır. Orta çağ boyunca Kilise, Avrupa'nın önde gelen üniversitelerini Doğu kültürünün araştırılması ve Doğu dillerinin öğretilmesi noktasında teşvik etmiştir.²⁰

Bu nevi oryantalistler, kasten iftira ve tahrif yapmadıklarından İslam'ı anlamakta başkalarına nazaran daha az hataya düşmüşlerdir. Bunlardan bazıları İslam'ın gerçeklerini anlayıp sonra İslam'ı kabul etmişlerdir. Müslümanlar oryantalizmle ilgili çalışmaları, İslam la ilgili yorumları birbirinden farklı ölçülerde ele aldıkları, çoğu zaman mesafeli durdukları bilinmektedir.²¹ Ancak Oryantalistlerin bütün çalışmalarını bir genelleme çerçevesinde tamamen iyi veya tamamen kötü olarak değerlendirmek pek mümkün değildir.²² Yapılan bu çalışmaların kötü maksat ve peşin hükümlerle yapılanları olduğu gibi, anlamaya ve faydalanmaya yönelik olanları da elbette mevcuttur. İyi niyetli yapılan çalışmalar ve ortaya konulan yorumlar zaten sonuç vermiş bunların içinden kimileri İslam'ı kabul noktasına

¹⁸ Mustafa es-Sibâ-î, 96.

¹⁹ Osman Cilacı, s. 41.

²⁰ Ahmet Kavas, s. 111.

²¹ Osman Cilacı, s. 43.

²² Suat Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, İstanbul: 2003, s. 13.

gelmişlerdir.²³Oryantalistlerin, İslam'a yönelik ortaya koydukları fikir, düşünce ve yorumları ele alan gerek kitap halinde müstakil eserler gerekse makale şeklinde birçok çalışmaları mevcuttur.²⁴

Sonuç

Oryantalizm, özelde Batı ve İslâm dünyası arasındaki uygarlık mücadelesinin ortaya çıkardığı bir akım olmuştur. Bu anlamda oryantalizm, Hıristiyan Batı dünyasıyla Müslüman Doğu arasındaki dinî ve ideolojik çatışmanın tarihi olarak da değerlendirilebilir.

Oryantalizmle İslâm'ın ve Müslümanların Batı dünyası için bir tehdit (tehlike) olmaktan çıkarılması amaçlanmıştır. Bunun için oryantalizm, İslam'ın yorumlanmasına yönelik yeni bir disiplin oluşturmak için tasarlanmış bir nevi sömürgeci stratejisidir. Batılı insanın Doğu dünyası ile ilgili düşüncelerinin şekillenmesinde, zihinlerde İslâm ve Müslümanlarla ilgili olabildiğince olumsuz imajların yaratılmasında Oryantalistler önemli etkilere sahip olmuşlardır. Oryantalist söylemlerde İslâmiyet ilimle bağdaşmayan, vahiy temelli olmayan, Hz. Muhammed (sav)'in çevresindeki Yahudi ve Hıristiyanlardan yararlanarak oluşturduğu, terakkiye mâni gerici bir din olarak, Müslümanlar da barbar olarak resmedilmeye çalışılmıştır. Oluşturulan bu olumsuz İslam imajıyla İslam'a ve Müslümanlara karşı bir nevi psikolojik üstünlük sağlama hedeflenmiştir.

Kaynakça

Abdülhamit, İrfan, "Müsteşrikler ve İslam" C. 1, S. 9, *İslam Medeniyeti Dergisi*, Çev. Avni İlhan, İstanbul: 1968, ss. 2-9.

Akdemir, Salih, "Müsteşriklerin Kur'an'ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v) e Yaklaşımları, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXI, ss. 179-210.

Cemile, Meryem, *İslam ve Oryantalizm*, Çev. Faruk Yılmaz-Ahmet Deniz, İstanbul: 1989.

Cilacı, Osman, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

²³ İrfan Abdulhamit, Müsteşrikler ve İslam, Çev. Avni İlhan, İstanbul: 1971, s. 20.

²⁴ Selahattin Sönmezsoy, s. 33-47.

Coren P. M. Cook, *Hagarism: The Making of The Islamic World*, Cambridge: 1977.
Geiger, Abraham, *Judaism and Islam*, Newyork: Ktav Publishing House, 1970.

Göregen, Mustafa, *Erken Dönem Hıristiyan-İslam Polemiği "Yahya Dimeşki Örneği"* İstanbul: Net Cop, 2014,

_____ *Müslüman -Yahudi Polemikleri*, İstanbul: Hikmet evi Yayınları, 2014

Hatip, Muhammed Accac, *Ebu Hureyre Raviyetu'l-İslam*, Kahire: 1982.

Hıdır, Özcan, "XX. Yüzyıl Oryantalist Çalışmalarında Hz. Peygamber İmajı", *İlam Araştırma Dergisi*, c. III, Sayı. I, 1998, ss.141-165.

Kavas, Ahmet, "Geçmişten Günümüze Fransız Şarkiyatçılığı ve Kurumları", *Oryantalizmi Yeniden Okumak-Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, 11-12 Mayıs 2002 Adapazarı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.

Kalın, İbrahim, *İslam ve Batı*, İstanbul: İsam Yayınları, 2008.

Kats, Abraham, *Judaism and the Koran, Biblical and Talmudic Backgrounds of the Koran and its Commentaires*, Newyork: A. S. Barnes and Co, 1962.

Margalios, Max L., Alexander Marks, *A History of The Jewish People*, Newyork 1965.

Rosenthal, Ervin I. J., *Judaism and Islam*, London and Newyork: Popular Jewish Library, 1961.

Said, Edward, *Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, Çev. Selahattin Ayaz, İstanbul: 1991.

Sönmezsoy, Selahattin, *Kur'an ve Oryantalistler*, İstanbul: Fecr Yayınevi, 1998.

es-Sıbâî, Mustafa, *Oryantalizm*, çev. Mücteba Uğur, İstanbul: 1993.

Subaşı, Necdet, "Oryantalist Söylemin Sosyolojisi", *Bilgi ve Hikmet*, İstanbul, Bahar, VI 1994, 104-111.

Şentürk, Recep, "Oryantalizm ve Sosyal Teori", *Oryantalizmi Yeniden Okumak-Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, 11-12 Mayıs 2002 Adapazarı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003.

Torrey, C. H., *The Jewish Foundation of Islam*, New York: 1967.

Turner, Bryan S. *Oryantalizm Kapitalizm ve İslam*, Çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: 1991.

Yıldırım, Suat, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, İstanbul: 2003.

Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi
Turkey Journal of Theological Studies
[Tiad: 2602-3067]

Cilt / Vol : 1,
Sayı/Issue: 1,
2017

Yiğitoğlu, Mustafa, "Sarcastic View of Islam in Western Christianity", *The Journal of Academic Social Science Studies*, c. 5, sy.8 2012, ss. 1359-1369

Yiğitoğlu, Mustafa, "Negative Attitudes of Jews Regarding to Islam and Muslims throughout the History", *Journal of History Culture and Art Research* c.6, sy.2, 2017, s. 187-198.

Yiğitoğlu, Mustafa, *Türkiye'de II. Vatikan Sonrası Hıristiyan Müslüman İlişkileri*, İstanbul: Bayem Ajans, 2006.

Zakzuk, Mahmut Hamdi, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, Çev. Abdülaziz Hatip, İzmir: 1993.

